

PERSONALITĂȚI ALE ȘCOLII MEDICALE CLUJENE, ADEPTE ALE MIȘCĂRII EUGENICE. REDACTORII REVISTEI „BULETIN EUGENIC ȘI BIOPOLITIC”

MONICA LUCREȚIA STOICA

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca
stoicalm@gmail.com

ABSTRACT: The occurrence in 1927, in the Romanian publishing landscape, of *The Bulletin of Eugenics and Biopolitics* magazine would make widely known the eugenic ideas that had already spread in Europe. The collaborators of the Cluj periodical were well-known doctors and professors of the Faculty of Medicine from the town by the Someș river. Among these personalities were Iuliu Moldovan, Petre Râmneantu, Iordache Făcăoară, Iuliu Hațeganu, Sabin Manuilă, but also others, as we will show during our research. In the articles they signed, they addressed several themes such as the modernization of the Romanian society, by paying special attention to some fundamental aspects: hygiene, public health, and education. By outlining some short portraits, with an emphasis on their activity in propagating the eugenics movement in Romania, we aimed to highlight their contribution to this movement.

Keywords: eugenics movement, Cluj, magazine, *The Bulletin of Eugenics and Biopolitics*, doctors, professors

După 1918, au existat inițiative de aplicare a ideilor eugeniste în viața publică și cea universitară din România, însă aceste acțiuni s-au desfășurat lent. Intelectualii au încercat prin realizarea unor buletine informative sau scrimeri de specialitate să promoveze importanța prevenirii bolii și păstrării sănătății, prin conștientizarea necesității acordării unei atenții mai mari igienei personale și bunului trai. Astfel, a fost creată la Cluj revista „Buletin Eugenic și Biopolitic”, care a încercat, alături de alte scrimeri și lucrări de specialitate, să informeze populația cu privire la normele sanitare și la legislația din acest domeniu. În paginile sale, revista a tratat o gamă variată de teme, precum: teorii ale evoluției, teorii rasiale, probleme ale

eredității, studii demografice, probleme de sănătate publică, statutul femeii, puericultură. Periodicul a apărut cu sprijinul „Asociației pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” (ASTRA).

Principalul obiectiv al publicației a fost precizat în primul număr de către inițiatorii săi, medicii clujeni Iuliu Hațeganu și Iuliu Moldovan. Astfel, scopul principal al revistei era „de a răspândi în cercuri cât mai largi cunoștința legilor biologice, care ne guvernează soarta ca indivizi, națiune, patrie și de a arăta calea, cum va trebui să ne conformăm în concepția de viață, în activitatea noastră, în răspunderi și îndatoriri celor legi, pentru a nu ne periclită viitorul prin ignoranță și neglijență ori pentru ca alții să nu

ni-l pericliteze exploatând slăbiciunea noastră".¹ De-a lungul timpului, în paginile revistei au publicat articole importanți cercetători ai școlii medicale clujene. Evident, mai întâi s-au impus creatorii acesteia, însă, treptat, și ucenicii profesorilor au început să publice.

Așadar, cele mai importante contribuții au fost, într-o primă etapă, cele ale medicului Iuliu Moldovan (1882-1966), care a fost și unul dintre cei mai importanți promotori ai mișcării eugenice din România. În 1919, odată cu preluarea Universității din Cluj de către statul român, el a contribuit în mod esențial la organizarea Facultății de Medicină din oraș. În cadrul acesteia, a reușit, printr-o campanie care a avut drept scop implementarea igienei sociale ca specializare de bază în programul de cursuri ale instituției, să imprime viziunea eugenistă. Profesorul clujean a condus, de altfel, Catedra de Igienă și Igienă socială din chiar anul înființării acesteia, 1919, până în 1948.²

Cu studii de medicină la Universitatea din Viena și la Praga, Iuliu Moldovan a obținut titlul de doctor în științe medicale în mai 1906.³ Ulterior, s-a specializat la Institutul de Medicină tropicală din Hamburg (1912), la Institutul Pasteur din Paris (1913) și la Stațiunea zoologică din Napoli (1914).⁴

În perioada Primului Război Mondial, s-a implicat activ pe front, iar munca sa a fost recompensată cu medalia „Signum Laudis”.⁵ Ca un semn de respect, dar și de recunoaștere a activității sale, la 15 decembrie 1918, a fost numit

secretar general pentru asistență socială în Consiliul Dirigent Român, funcție pe care a detinut-o până în 1920. Măsurile pe care le-a adoptat în această perioadă au reflectat convingerile sale despre importanța dezvoltării medicinii preventive. Prin acțiunile sale din acea perioadă, a urmărit să asigure populației din mediul rural acces la serviciile de bază ale medicinii preventive, dar și la educația sanitară.⁶

După dizolvarea Consiliului Dirigent, în 1920, Iuliu Moldovan a fost numit inspector sanitar general pentru Transilvania.⁷ Ulterior, în anul 1928, a fost numit secretar general al Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale din partea Partidului Național Țărănesc, al cărui susținător a fost.

De altfel, de-a lungul timpului, în implementarea politicilor sale, a avut sprijinul acestui partid. În demersurile lui, Moldovan a căutat un aliat politic care să sprijine și reformele mișcării eugenice. Or, unii membri ai acestui partid au apreciat mișcarea eugenică mai ales pentru atenția acordată populației din mediul rural.⁸

Calitățile de bun organizator și le-a demonstrat în chiar primul deceniu de după Marea Unire. Pe fondul unui sistem medical lacunar, Iuliu Moldovan a fondat Spitalele din Abrud și Reghin, Spitalul de Femei din Cluj, Sanatoriul de Tuberculoși din Aiud, Institutul pentru Studiul și Profilaxia Cancerului din Cluj, Institutul Surorilor de Ocrotire din Iași, Leprozeria

¹ I. Moldovan, I. Hațeganu, „Introducere”, *Buletin Eugenic și Biopolitic*, I (1927): 1.

² Cristian Bârsu, *Repere din istoria disciplinelor de farmacologie, biochimie, igienă, microbiologie, epidemiologie și istoria medicinii ale Facultății de Medicină din Cluj în perioada 1919-1979* (Cluj-Napoca: U.T. Press, 2010), 67.

³ Maria Bucur, *Eugenie și modernizare în România interbelică* (Iași: Polirom, 2005), 56.

⁴ Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale [în continuare SJAN Cluj], Fond personal Dr. Iuliu Moldovan, f. 505-510.

⁵ A fost Medalia Militară de Merit în Imperiul Austro-Ungar, creată de împăratul Franz Joseph în 1890, pentru merite deosebite în război și acordată apoi și pentru servicii deosebite aduse în timp de pace. Vezi Bârsu, *Repere din istoria*, 68.

⁶ Bucur, *Eugenie și modernizare*, 57.

⁷ Ibid., 60.

⁸ Ibid., 61.

din Tichilești, Sanatoriul de Tuberculoși din Săvădisla, Cluj.⁹

Activitatea sa didactică a început la 1 septembrie 1919, când a fost numit profesor de igienă și igienă socială la Universitatea din Cluj și director al Institutului Pasteur, devenit ulterior Institutul de Igienă Publică. Cu timpul, instituția a devenit, conform opiniei istoricului Maria Bucur, cea mai importantă instituție în susținerea eugeniei din România.¹⁰ Institutul a devenit practic creuzetul în care s-au format generațiile de medici, care au deprins teoriile eugeniste, pe care ulterior au căutat să le și aplice.¹¹ Între funcțiile administrative deținute de Moldovan o menționăm și pe cea de decan al Facultății de Medicină în perioada 1924-1925, dar și pe cea de președinte al Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA).¹²

De-a lungul timpului, Iuliu Moldovan a publicat mai multe lucrări¹³ prin care a urmărit să popularizeze conceptele din domeniul eugeniei, precum: igienă socială, determinism biologic, determinism ereditar, stat etnic, biopolitica, etnobiologie. Cu același obiectiv, a coordonat, în perioada 1927-1947, periodicalul „Buletin Eugenic și Biopolitic”, publicat la Cluj.

Prin lucrările sale și, în special, prin *Igiena națiunii* (1925) și *Biopolitica* (1926), Iuliu Moldovan a urmărit să contureze o conștiință biologică, să determine un sentiment de responsabilitate față de generațiile viitoare.¹⁴

⁹ SJAN Cluj, Fond personal Dr. Iuliu Moldovan, f. 505-510.

¹⁰ Bucur, *Eugenie și modernizare*, 58.

¹¹ Ibid., 58.

¹² Mihail Mihailide, „Iuliu Moldovan, întemeietorul sănătății publice în România”, *Viața medicală* (2012), <https://www.viata-medicala.ro/na/iuliu-moldovan-intemeietorul-sanatatii-publice-in-romania-4698>.

¹³ Reputatul medic Iuliu Moldovan, în vasta lui carieră didactică și publicistică, a redactat mai multe lucrări. Amintim câteva din acestea: *Amintiri și reflexiuni* – este

Ideea în jurul căreia și-a conceput lucrarea *Biopolitica* a fost dominea conceptelor de ereditate, diferențiere, adaptare și selecție asupra vieții.¹⁵ În aceeași lucrare, profesorul și-a evidențiat apartenența la mișcarea eugenică prin definirea termenului de națiune. În percepția sa, națiunea era o comunitate de sânge, tradiție și destin și, în consecință, conform acestei aserțiuni, corpul națiunii române era format din indivizi legați prin sânge, tradiții și limba vorbită¹⁶, aşadar un organism ereditar.¹⁷ Nu excludea nici existența altor grupuri etnice, însă menționa, de fiecare dată, supremacia populației majoritare. Pornind de la aceste premise, considera că autoritățile guvernamentale trebuiau să aibă pe agenda lor, în primul rând, soluționarea problemelor majorității populației și, abia apoi, alocarea de resurse publice minoritatilor, proporțional cu numărul lor sau în funcție de „semnificația capitalului lor biologic”.¹⁸

În opinia istoricului Maria Bucur, Iuliu Moldovan s-a familiarizat cu determinismul ereditar și cu principiile eugeniei datoră experienței sale din Viena și Hamburg.¹⁹ Aici a luat el contact cu școala eugenică germană, reprezentată de Alfred Ploetz, Ernst Rudin, Friz Lenz.²⁰

Întreaga activitate a profesorului Iuliu Moldovan, desfășurată fie la catedră, fie în funcțiile publice, a reflectat viziunea sa eugenistă, conform căreia medicina curativă trebuia să fie combinată cu cea preventivă, iar cercetarea trebuia completată cu practica medicală.

o autobiografie a autorului; *Introducere în etnobiologie și biopolitică; Igiena națiunii; Biologia familiei și etnobiologia; Combaterea tuberculozei; Organizarea sanitară rurală în România*.

¹⁴ Bucur, *Eugenie și modernizare*, 124.

¹⁵ Ibid., 125.

¹⁶ Ibid., 131.

¹⁷ Ibid., 137.

¹⁸ Ibid., 132.

¹⁹ Ibid., 56.

²⁰ Ibid., 90.

În pregătirea și, ulterior, în activitatea sa, profesorul clujean a fost susținut de Fundația Rockefeller. Societatea americană a sprijinit proiectele lui Moldovan, întrucât îl considera ca principalul promotor al sănătății publice în România.²¹

Unul dintre cei mai importanți discipoli ai profesorului Iuliu Moldovan a fost Petre Râmneanțu (1902-1981). Apreciat de maestrul său, el a fost trimis să se perfecționeze la Universitatea „John Hopkins” din Baltimore. După anii petrecuți aici, 1932-1933, a obținut diploma de master în igienă și sănătate publică, dar și de specialist în biostatistică. Ulterior, a urmat și cursurile Facultății de Științe Statistice, Demografice și Actuariale a Universității din Roma.²² După finalizarea studiilor, a fost numit asistent la Institutul de Igienă și Igienă Socială din Cluj. Cariera sa continuă cu funcția de șef de secție al aceleiași instituții, apoi șef de lucrări onorific. Din 1937, a activat și ca expert tehnic și statistician în Corpul tehnic al statisticenilor din România.²³

De-a lungul carierei sale, Râmneanțu a publicat un număr important de lucrări²⁴ care au avut la bază analiza statistică și diverse măsurători bio și antropometrice pentru a determina fondul genetic și potențialul ereditar al populației din Transilvania, de-a lungul unor axe etnice.²⁵ Și el, la fel ca și colegul său, lordache

Făcăoarău, a fost influențat de ideile eugenice din Germania. Studiile sale despre identitatea ereditară a populației de secui din sud-estul Transilvaniei au primit o recunoaștere continuă, sub forma unor premii prestigioase în perioada de după 1944.²⁶ O altă temă abordată în mai multe cercetări de către Petru Râmneanțu a fost problema rasială, dar și cea a avortului. Igiena rasială s-a bazat pe convingerea eugenistilor germani, dar și a celor americani și europeni, potrivit căreia preceptele biologiei puteau servi pentru ameliorarea sănătății națiunii.²⁷ Eugenist convins, medicul Râmneanțu a și scris un studiu despre avort. Cercetarea „Micșorarea natalității în Banat prin avorturi criminale” a fost realizată împreună cu G. Oprea, fiind publicată în 1928.²⁸

Un alt apropiat și ucenic al lui Iuliu Moldovan a fost lordache Făcăoarău. Acesta și-a luat doctoratul la Facultatea de Filosofie a Universității din München în 15 august 1931.²⁹ Tributar al pregăririi de factură germană, el a fost susținătorul măsurilor eugenice coercitive. A căutat să identifice soluții eficiente pentru menținerea sănătății națiunii române și pe viitor. Subiectele sale de cercetare preponderente au fost familiile și genealogiile acestora.³⁰ Ca teme secundare și doar în măsura în care se întrepătrundeau cu caracteristicile ereditare, medicul clujean a studiat și educația, economia sau statisticile individuale.³¹ A cercetat aspectele

²¹ Ibid., 99.

²² Bârsu, *Repere din*, 80.

²³ Ibid.

²⁴ Amintim câteva studii: *Cercetări asupra constituiției umane la români; Constituție și fertilitate; Contribuții la studiul debilității congenitale și la combaterea mortalității; Elemente de biometrie medicală și statistică vitală; Evoluția neamurilor sau Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania*.

²⁵ Bucur, *Eugenie și modernizare*, 69.

²⁶ Ibid.

²⁷ Maria Sophia Quine, *Population Politics in Twentieth-Century Europe. Fascist dictatorship and liberal democracies* (Routledge, London, New-York, 1996), 101.

²⁸ Bârsu, *Repere din*, 81.

²⁹ Conform cererii de echivalarea a diplomei de doctor pe care o adresează Ministerului Instrucțiunii Publice și a Cultelor la 15 februarie 1936. SJAN Cluj, Fond Universitatea Regele Ferdinand - Cluj, dosar an 1936, f. 1.

³⁰ Câteva din lucrările editate de acesta: *Antropologia în stat ca știință și ca obiect de învățământ; Criteriile pentru diagnoza rasială; Devalorizarea patrimoniului ereditar într-o familie de intelectuali sau Structura rasială a populației rurale din România*.

³¹ Bucur, *Eugenie și modernizare*, 70-71.

care-l interesau din aceste domenii pentru a putea creionă portretul românului autentic și a-l detașa de orice alteritate. În portretizarea pe care a făcut-o, Făcăoaru a recurs la sintagma „puritatea rasei sau etniei”, ceea ce l-a apropiat de tezele lui Friederich Lehman, care a promovat la finele anilor '20 purificarea rasei ariene. Poziția medicului clujean trebuie citită și prin apropierea lui de formațiunile de extremă dreaptă, fiind și membru al Gărzii de Fier.³² Susținător al programelor eugenice germane, a fost, de altfel, și „ideologul regimului legionar în probleme legate de sănătate și puritate rasială”.³³

Subiectul pe care l-a propus, cu predilecție, a fost setul de măsuri de selecție socială. În opinia lui, acestea erau foarte importante în procesul de creare a unui stat eugenic.³⁴ De asemenea, a subliniat, de câte ori a putut, inegalitatea rasială, proiectând relațiile dintre români și celelalte etnii într-un mod profund racist.³⁵

Mihai Zolog (1894-1943) a fost un alt apropiat al profesorului Iuliu Moldovan. Cu o pregătire în Germania, la Düsseldorf, la Westdeutsche Sozialhygienische Academie, dar și în SUA, la Harvard School of Public Health, acesta avea calificarea necesară pentru a ocupa catedra de Igienă Generală, creată de Iuliu Moldovan. Printr-o activitate susținută, Zolog a contribuit decisiv la organizarea și dezvoltarea cursurilor de igienă școlară, de statistică, demografie, igienă alimentară sau igienă industrială.³⁶

Activitatea de cadre didactice și-a început-o, în octombrie 1919, ca preparator la Facultatea de Medicină a Universității din Cluj, la Catedra de Igienă și Igienă socială, condusă de profesorul Iuliu Moldovan. În decembrie 1925, el a devenit asistent definitiv la Institutul de Igienă și Igienă Socială. Ulterior, în aprilie 1927, a fost promovat șef de lucrări, iar o lună mai târziu, i s-a conferit

titlul de docent în igienă. În perioada 1927-1934, a predat cursul „Elemente de Igienă și Bacteriologie” pentru studenții anului III ai secției de Farmacie. Paralel cu activitatea didactică, a activat ca medic bacteriolog la Inspectoratul de Igienă și Igienă Socială din Cluj, în perioada iunie 1921- iulie 1925, inspector de „geniu sanitar” (de igienă mediului) la Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale, din ianuarie 1929 până în ianuarie 1930, inspector șef de secție la Institutul de Igienă și Igienă Socială din Cluj și membru al Consiliului General al Sănătății și Ocrotirilor Sociale, în Comisia de Salubritate și Igienă industrială.³⁷

Cercetările lui Mihai Zolog au fost focalizate pe igiena localităților rurale, în special pe aprovizionarea cu apă și salubrizare, dar și pe igiena școlară și sănătatea publică.

Un alt discipol al profesorului Iuliu Moldovan a fost Ilie Ardelean (1906-1972). Acesta a urmat studiile superioare la Facultatea de Medicină din Cluj în perioada 1926-1932. La finalul acesteia, a obținut titlul de doctor în medicină și chirurgie. Debutul carierei sale didactice a avut loc în 1933, când a fost angajat preparator bugetar la Institutul de Igienă și Igienă Socială. În perioada 1936-1937, a urmat cursuri de specializare la Universitatea Harvard. După ce a revenit în țară, a fost asistent bacteriolog la Laboratorul de Igienă din Cluj. Între 1937-1940, a lucrat în aceeași calitate la Institutul Regional de Igienă din Cluj. În 1939, Ardelean a fost numit asistent la Catedra de Igienă și Igienă Socială, iar în 1947, a fost avansat la treapta de conferențiar. Un an mai târziu, a fost înaintat profesor de microbiologie la aceeași Facultate. În 1948, a fost transferat la București, ca profesor de Igienă Generală și titular al disciplinei de Igienă Generală și Comunală. Bun administrator, el a condus Institutului de Igienă și

³² Ibid., 71.

³³ Ibid., 72.

³⁴ Ibid., 159.

³⁵ Ibid., 160.

³⁶ Bârsu, Repere din, 74.

³⁷ Ibid., 75.

Sănătate Publică din Bucureşti în perioada 1948-1961.³⁸

Un alt specialist care s-a remarcat atât în domeniul biologiei, cât și al medicinei și care a publicat în „Buletin Eugenic și Biopolitic” a fost Valeriu Lucian Bologa (1892-1971). Studiile universitare le-a urmat la Facultatea de Științe din Leipzig (din 1911), la Facultatea de Medicină din Jena (din 1912) și la Facultatea de Medicină din Innsbruck. În perioada 1912-1913, a fost preparator la Institutul de Anatomie și Histologie al Universității din Jena. În momentul declanșării Primului Război Mondial, a fost mobilizat ca medic de trupă și apoi a activat ca medic secundar la câteva spitale militare. În 1919, s-a înrolat în corpul de voluntari români din Italia, cu care a venit în România. La scurt timp după demobilizare, în octombrie 1919, s-a înscris în anul al III-lea la Facultatea de Medicină din Cluj, care tocmai se organizase. Fiind licențiat în biologie, în anul universitar 1919/1920, a fost încadrat preparator la Institutul de Histologie de la Facultatea de Științe. În perioada 1920-1921, a lucrat ca preparator la Clinica Infantilă. În aprilie 1921, a fost numit asistent la Institutul de Istoria Medicinii. Bologa și-a luat doctoratul în medicină și chirurgie în 1923. A urcat în cariera academică la gradul de conferențiar în 1932 și profesor din 1937. A condus Catedra de Istoria Medicinii în arcul de timp cuprins între 1930-1962, iar între 1942-1944, a fost prodecan al Facultății de Medicină din Cluj, pe când aceasta se afla în refugiu la Sibiu. Una dintre cele mai importante

realizări ale lui Vasile Bologa a fost înființarea Muzeului de Istoria Farmaciei din Cluj, în 1949.³⁹

Ovidiu Comșia a fost un alt specialist în igienă, care a contribuit cu cercetările sale la evoluția disciplinei.⁴⁰ În perioada 1927-1940, a lucrat la Institutul de Igienă și Igienă Socială din Cluj. În 1928, și-a susținut teza de doctorat cu titlul *Studii asupra cancerului. Reacțiunea Freund-Kaminer, Botelho. Antagonismul între cancer și siriloza recurrentă*, avându-l ca președinte al comisiei pe profesorul Iuliu Moldovan.⁴¹ În 1930, în calitate de asistent, a predat pentru studenții farmaciști din anul III seminarul Elemente de Igienă și Bacteriologie.⁴² La 10 mai 1940, pentru activitatea științifică depusă, a fost propus pentru decorare, având un an vechime în grad ca șef de lucrări și 12 ani de serviciu.⁴³

Un alt autor care și-a publicat cercetările în „Buletin Eugenic și Biopolitic” a fost Cornel Crișan (1895-1958). Studiile superioare le-a început la Budapesta și le-a finalizat la Cluj, la Facultatea de Medicină a Universității din oraș. În 1920, a fost numit preparator la Institutul de Histologie și Embriologie de la Facultatea de Științe din Cluj. A fost promovat asistent în 1921, iar doi ani mai târziu a absolvit facultatea. Titlul de doctor în medicină și chirurgie i s-a acordat în 1925, atunci a fost avansat ca șef de lucrări. Doar în 1941, a devenit profesor titular. Elev al profesorului Ioan Drăgoiu, creatorul disciplinei de Histologie, Crișan a preluat conducerea disciplinei între anii 1941-1958. Cercetător remarcabil, profesorul Cornel Crișan a reeditat, în 1942 și în 1946, manualul de histologie al fostului său maestru.⁴⁴

³⁸ Ibid., 51.

³⁹ Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” 1919-1994 (Cluj-Napoca, 1994), 82; Marius Bojîță, et alii, *Școala clujeană de medicină și farmacie* (Cluj-Napoca: Editura Medicală Universitară "Iuliu Hațieganu" Cluj-Napoca, 2004), 117.

⁴⁰ Mulțumim și pe această cale doamnei Lavinia Boldiș, secretara Liceului „Radu Negru”, care ne-a oferit cu amabilitate date din arhiva instituției.

⁴¹ Valeriu Bologa, Lia M. Dima, *Bibliografia Tezelor de la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj (No 1-1000)* (Cluj, 1936).

⁴² Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj, pe anul Școlar 1929-1930, (1930): 127.

⁴³ SJAN Cluj, Fond Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj, dosar Acte Normative, nr. 117/1940.

⁴⁴ Universitatea de Medicină, 75; Bojîță et alii, *Școala clujeană*, 90.

Ca specialist în domeniul igienei și ca autor al unor articole în periodicul mișcării eugenice din Cluj s-a remarcat și Salvator Cupcea (1908-1958). A studiat filosofia și apoi a urmat cursurile Facultății de Medicină din Cluj (1933-1939). S-a specializat în psihiatrie și igienă, obținând atât diploma de specialist în igienă, cât și diploma de specialist în igiena școlară. A fost mai întâi medic psihotehnician la Institutul Psihotehnic din Cluj, apoi entomolog în echipa antimalarică din Oradea - Satu-Mare, organizată de Institutul de Igienă din Cluj. În 1941, a fost încadrat ca medic malariolog și șef al Secției de Cercetare Științifică a Institutului de Igienă și Sănătate Publică din Sibiu. În 1943, a devenit șef de lucrări la Catedra de Igienă Generală a Facultății de Medicină. Doi ani mai târziu, a fost numit Secretar General în Ministerul Sănătății. În 1948, a fost ales decan al Facultății de Medicină. A condus Catedra de Igienă Specială între 1949-1950. Din 1950 până în 1958, a fost titularul Catedrei de Igienă Generală și directorul Institutului de Igienă din Cluj. Prin activitatea sa, a avut contribuții deosebite în reorganizarea serviciilor sanitare în perioada postbelică. A inițiat ample cercetări asupra poluării atmosferice și aprovizionării cu apă. Împreună cu profesorii Leon Daniello și Leon Prodan, a primit premiul de stat, în 1951-1952, pentru cercetările efectuate în domeniul silicozei.⁴⁵

Iacob Iacobovici (1879-1959) a avut contribuții științifice importante în „Buletin Eugenic și Biopolitic”. Studiile superioare le-a făcut la Facultatea de Medicină din București. A obținut titlul de doctor în medicină și chirurgie în 1905. În timpul războiului balcanic, în 1913, a fost desemnat să coordoneze Misiunea sanitară din Bulgaria. Pentru rezultatele obținute a fost decorat cu Meritul Civil în grad de ofițer. În anul

1919, a fost numit profesor titular și director al Clinicii Chirurgicale a Facultății de Medicină din Cluj. A condus instituția, în perioada 1921-1922, ca decan. Calitatea de bun administrator l-a propulsat și în fruntea Universității din Cluj, ca rector în perioada 1922-1923 și prorector între 1923-1924. Ca rector al Universității din Cluj și decan al Facultății de Medicină, a înființat prima editură românească de cărți științifice și didactice universitare, scriind mai multe lucrări. Din 1933, a preluat conducerea Clinicii a II-a Chirurgicale de la Spitalul Brâncovenesc. Datorită întregii sale activități a fost considerat „întemeietorul școlii chirurgicale din Ardeal”.⁴⁶

Prin contribuțiiile sale științifice Leon Daniello (1898-1970) s-a remarcat ca unul dintre cei mai prolifici autori ai revistei „Buletin Eugenic și Biopolitic”. Studiile superioare le-a început la Facultatea de Medicină din Budapesta, însă, după două semestre, a fost încorporat la Regimentul 63 Infanterie austriac și a efectuat serviciul militar până la sfârșitul Primului Război Mondial. Din 1918, și-a continuat studiile la Facultatea de Medicină de la Cluj. Din 1921, a fost preparator la Clinica Medicală, apoi a fost promovat asistent universitar provizoriu. La inițiativa lui Hațieganu, în 1926, a creată filiala clujeană a Societății pentru Profilaxia Tuberculozei, al cărei secretar onorific a fost până în 1940. În 1928, și-a susținut teza de docență intitulată *Studiul clinic despre debutul ftizei la adult*. În 1937, a fost numit conferențiar universitar provizoriu, iar doi ani mai târziu, a fost definitivat în această funcție. În 1942, a fost avansat profesor titular. În perioada 1949-1957, a condus Institutul de Fiziologie. Profesorul a desfășurat o rodnică și susținută

⁴⁵ Universitatea de Medicină, 78-79; Bojita et alii, *Scoala clujeană*, 81.

⁴⁶ Universitatea de Medicină, 36; Bojita et alii, *Scoala clujeană*, 39.

activitate în perioada 1952-1968 și ca director al Spitalului Clinic Antituberculos.⁴⁷

Eugen Moraru (1907-1985) a fost un alt important semnatar de articole publicate în coloanele revistei „Buletin Eugenic și Biopolitic”. Studiile superioare le-a făcut la Facultatea de Medicină din Cluj. Și-a desăvârșit studiile în centre medicale de prestigiu în specialitate la Aachen, Frankfurt, Berlin, Bad Nauheim. În 1931, a fost încadrat preparator la Institutul de Igienă și Igienă Socială, condus de Iuliu Moldovan. Ulterior, Moraru a obținut titlul de doctor în medicină și chirurgie în 1933. Câtiva ani mai târziu, în 1940, a fost avansat șef de lucrări, iar în 1947, a fost numit profesor agregat, încredințându-i-se conducerea Clinicii de Balneologie din Cluj, în fruntea căreia s-a aflat timp de 25 de ani. Ca director general în Ministerul Sănătății a avut o contribuție importantă la dezvoltarea sectorului balnear în țara noastră.⁴⁸

Ion Prodan (1904-1970) s-a remarcat ca specialist în medicina socială. A urmat cursurile Facultății de Medicină din Cluj, iar în 1929, a obținut titlul de doctor în medicină și chirurgie. Între 1 iulie 1933 și 1 februarie 1940, a fost medic șef al plasei Gilău, înființată de Iuliu Moldovan. În anul 1948, a condus disciplina Medicina Socială a Catedrei de Igienă. În perioada 1949-1953, a fost director al Secției de Organizare a Ocrotirii Sănătății din Institutul de Igienă din Cluj. A fost prodecan al Facultății de Medicină în perioada 1 septembrie 1956 - 1 iunie 1960. În 1960, a fost numit director al Institutului de Igienă și Sănătate Publică.⁴⁹

Un alt discipol al profesorului Iuliu Moldovan care s-a făcut remarcat a fost Leon Prodan (1902-1984). Studiile superioare le-a urmat la Facultatea de Medicină din Cluj, în 1927, obținând

titlul de doctor în medicină și chirurgie. În 1924, a fost numit preparator onorific la Institutul de Igienă și Igienă Socială. Între 1925 - 1928, a fost preparator, iar în 1928, a primit titlul de asistent onorific. A beneficiat de o bursă Rockefeller în perioada 1929-1931, iar în 1931, a revenit în țară, fiind numit șef de laborator la Institutul de Igienă și Sănătate Publică din Cluj. Profesorul Moldovan i-a încredințat cursul de Igienă muncii pentru medicii care își făceau specializarea la Institutul de Igienă și la Institutul Surorilor de Ocrotire a Sănătății, înființat în 1919. În paralel cu această funcție, între 1933 și 1937, a fost medic igienist al orașului Cluj, iar din 1937 până în 1940, medic șef al județului Cluj. În 1946, a reîntrat, în calitate de șef de laborator, la Institutul de Igienă și Sănătate Publică. De asemenea, a fost numit șef de lucrări suplinitor la catedra de Igienă, ținând cursuri de Igienă muncii. În 1949, a devenit șeful Secției de Igienă muncii la Institutul de Igienă. Leon Prodan a fost ales membru al Academiei de Științe din New York în 1981.⁵⁰

Iosif Stoichiță (1892-1972) a fost un alt important autor al revistei „Buletin Eugenic și Biopolitic”. În 1910, s-a înscris la Facultatea de Medicină a Universității „Franz Josef” din Cluj. Apoi, între 1913-1914, și-a continuat studiile medicale la Facultatea de Medicină din Graz. Activitatea didactică a lui Stoichiță a debutat în 1914, ca preparator la Clinica Medicală din Graz. În 1915, și-a susținut examenul de doctor în medicină și chirurgie la Facultatea de Medicină din Cluj. Beneficiind de o bursă a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, I. Stoichiță a fost, timp de șase luni (decembrie 1918 – iunie 1919), asistent la Clinica Terapeutică de la București. În octombrie 1919, a fost încadrat preparator la Clinica Medicală din Cluj, iar din octombrie 1920,

⁴⁷ Bojiță et alii, *Scoala clujeană*, 99.

⁴⁸ Universitatea de Medicină, 19-20; Bojiță et alii, *Scoala clujeană*, 141.

⁴⁹ Universitatea de Medicină, 77; Bojiță et alii, *Scoala clujeană*, 131.

⁵⁰ Universitatea de Medicină, 77-79; Bojiță et alii, *Scoala clujeană*, 122.

a fost avansat asistent. Ajuns la apogeul carierei sale, în 28 ianuarie 1941, i s-a acordat funcția de Secretar General al Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Cariera sa didactică a fost reluată în 1943, când a fost încadrat ca profesor la Catedra de Igienă Generală a Facultății de Medicină din Cluj.⁵¹

Profesorul de epidemiologie Titu Turcu (1894-1976) s-a numărat, de asemenea, printre autorii care au publicat în „Buletin Eugenic și Biopolitic” și care au avut, totodată, o carieră academică. Studiile superioare le-a început la Facultatea de Medicină din Budapest. În perioada 15 martie – 1 septembrie 1919, a fost intern la Spitalul Județean din Turda, apoi și-a continuat studiile la Facultatea de Medicină din Cluj. În 1922, a absolvit facultatea și a devenit preparator onorific la Clinica Dermato-Venerologică din Cluj, condusă de profesorul Coriolan Tătaru. A urmat specializări în patologie tropicală și parazitologie medicală la Institutul de Medicină Tropicală din Hamburg (1925-1926). A participat la acțiuni de combatere a malariei în Italia și Albania în 1929. Din 1 februarie 1923, a devenit preparator la Institutul de Igienă și Igienă Socială a Facultății de Medicină din Cluj. În 1927, a fost numit asistent, iar doi ani mai târziu, șef de lucrări. În timpul refugiu lui la Sibiu, a desfășurat o rodnică acțiune de combatere a numeroaselor epidemii din Transilvania, contribuind la elaborarea diferitelor dispoziții și regulamente sanitare. După revenirea Facultății la Cluj, în anul 1946, a fost numit conferențiar la disciplina de Epidemiologie, iar în 1950, a fost transferat la disciplina Bacteriologie a Facultății de Igienă din Cluj. În același an, și-a început activitatea de medic primar al Institutului de Fiziologie, filiala

Cluj, condus de profesorul Leon Daniello. Doi ani mai târziu, Turcu a revenit la Epidemiologie, iar din 1955, a fost avansat profesor, devenind conducătorul acestei discipline.⁵²

Concluzii

Pregătiți la institutele sau universitățile germane, profesorii clujeni au fost tributari lecturilor parcuse în anii formării lor. În aulele școlilor și bibliotecilor germane au luat contact cu teoriile eugeniste. Însă, descifrarea poziției lor în propagarea ideilor eugeniste trebuie făcută tocmai prin cheia originii instruirii lor.

Filogermani, eugenistii clujeni nu s-au limitat doar la o simplă copiere a discursului omologilor germani. Susținători ai acestor idei, eugenistii români au avut viziuni diferite în privința modului de implementare a teoriilor eugeniste. Astfel, o parte, al cărei reprezentat a fost Iuliu Moldovan, susținea aplicarea acestora în timp, prin educație, prin popularizare prin intermediul publicațiilor și al conferințelor. Adeptii acestei direcții au urmărit conturarea unei „conștiințe biologice” în rândul maselor. A existat, este adevărat, și o altă grupare, dominată de figura medicului lordache Făcăoaru, care a susținut intervenția rapidă a statului printr-o legislație adecvată.⁵³

Beneficiari ai bursei oferite de Fundația Rockefeller, Iuliu Moldovan, lordache Făcăoaru, Petru Râmneanu sau Mihail Zolog au încercat să implementeze nu doar teorii, ci și programe și instituții după modelul celor din Statele Unite. Ideile lor s-au numărat, de altfel, printre temele propuse spre lectură în revista „Buletin Eugenic și Biopolitic”. Chiar dacă aspirațiile eugenistilor nu se regăsesc în perioada respectivă și nici mai târziu la nivelul implementării politice, legile și

⁵¹ Universitatea de Medicină, 77; Bârsu, Repere din, 76; Bojiță et alii, Școala clujeană, 69.

⁵² Universitatea de Medicină, 63; Bojiță et alii, Școala clujeană, 89.

⁵³ Lucian Butaru, *Rasism românesc. Componenta rasială a discursului antisemit din România, până la Al Doilea Război mondial* (Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, 2010), 230-232.

regulamentele inițiate de aceștia, precum și reformele ce au vizat domeniul educației, au avut consecințe pe termen lung, consecințe vizibile încă și în perioada contemporană.